

ddr. Damir Globočnik

SLIKARSKI IZRAZ JOŠTA SNOJA

Akademski slikar in teolog Jošt Snój je leta 1993 zaključil študij slikarstva na Akademiji za likovno umetnost (prof. G. Gnamuš). Snojeva diplomska naloga je temeljila na seriji slik na témo *Imago pietatis*. Leta 1993 je diplomiral na Teološki fakulteti v Ljubljani. Med letoma 2004 in 2008 je študiral na Papeški univerzi Gregoriana v Rimu, kjer se je na Fakulteti za zgodovino in sakralno kulturno dediščino poglobljal v krščansko simboliko in ikonografijo v dialogu z drugimi izviri sakralne umetnosti. Študij sakralne umetnosti pod mentorstvom patra Marka I. Rupnika je zaključil z magisterijem; téma teoretičnega in praktičnega dela magisterija so bile slike, ki so nastale na teološke vsebine cerkvenega učitelja sv. Efrema Sirskega.

Jošt Snój je senzibilen in razgledan likovni ustvarjalec, ki v slikanju vidi pot do iskanja smisla našega bivanja in zato med študijem likovne umetnosti in študijem teologije, torej med slikarsko in teološko izkušnjo, ni postavljajl ostrih razmejitev.

Slikarski študij na ljubljanski likovni akademiji je izostril pozornost Jošta Snoja za problemsko polje čistega slikarstva v sosledju od postimpresionizma, fauvizma, ekspresionizma, kubizma in drugih likovnih smeri vse do abstrakcije. Figuralni elementi, ki so se pojavili v njegovih abstraktnih kompozicijah, so opozarjali na vsebinska izhodišča, ki niso bila več akademsko nevtralna. Poglobljanje v slikarsko problematiko, na primer iskanje načinov za pretehtano barvno gradnjo slike, je Jošt Snój začel povezovati z razmišljanji o temeljnih sporočilnih vrednostih, ki jih vsebuje sakralna umetnost. Slikarstvo kot intelektualen proces, slikarstvo kot možnost za osebno izpovedovanje in odsev zasebne mitologije ali slikarstvo kot raziskovanje formalnih problemov in druga izhodišča, ki so zaznamovala delovanje njegovih likovnih vrstnikov, so odstopila svoje mesto poglobljanju v zgodovino bogoslužne umetnosti zahodne in vzhodne krščanske tradicije od njenih začetkov dalje.

Marko I. Rupnik opozarja na različna izhodišča Snojevega slikarstva v prvem poakademijskem obdobju in na slikarjevo težnjo po povezovanju barve in svetlobe. Osrednji značilnosti Snojevega slikarstva sta: »Bogata pastoznost, ki so nam jo zapustili impresionisti, in izredno bivanjsko, eksistencialno občutljiva, krhka, postmoderna predelava ekspresionističnega slikarstva.« »Snój obravnava

pastoznost kakor čisti pigment, kakor obogatitev svetlobnega učinka,« nadaljuje Rupnik. »Svetloba pade na platno in se vžge v pastoznosti pigmentov, naneseni istočasno tudi v komaj zaznavni prosojnosti, in predmeti, figure na polju se razodenejo v neki barvno bogati sojnosti, ki zakrije svoje meje, orise, površine in ustvari neko magnetno enotnost, ki vse poveže.« (Marko I. Rupnik, »Umetnost je služenje«, *Tretji dan*, september/oktober 2008, str. 135)

Obenem s formiranjem globine slikovnega polja nastajajo tudi pripovedni poudarki Snojevih slikarskih kompozicij. Obrisi svetniških in drugih figur so včasih samo načrtani, nakazani z bistvenimi potezami čopiča. Slikar na ta način ustvarja oblike brez telesnosti, pojavi se vtis navideznega lebdenje figure v barvnem prostoru.

Jošt Snoj si prizadeva ponazoriti notranjo žarilnost podob z barvo, ki »ustvarja svetlobo« (J. Snoj, » O slikah«, *Slike I I dipinti*, Muzej krščanstva na Slovenskem, Stična 2015, str. 5). Ta barvni sijaj pogosto obliva njegove podobe, za katere se zdi, da so ožarjene z notranjim ognjem. Govorimo lahko o simbolni vlogi barve kot nosilki stvariteljske svetlobe, ki je vir življenja.

Podobe pasijona so slike in risbe, ki so nastale po motivih pasijonskih pesmi slikarjevega očeta Jožeta Snoja, objavljenih v pesniški zbirki *Poslikava notranjščine (al fresco)*, ki jo je leta 2004 izdala Cankarjeva založba.

Pesmi Jožeta Snoja so osebno obarvan pogled na dogodke v Jezusovem življenju, ki so se zgodili od Judeževega poljuba na Getsemanijskem vrtu do Jezusove smrti na hribu Kalvarija. Podoben, izviren, avtentičen in intimen in ne pripovedno-nazoren značaj imajo tudi njihove interpretacije v risbi in slikarstvu, saj se Jošt Snoj ni oziral na prevladujoče ikonografske predloge, ki natanko določajo motiviko štirinajstih postaj križevega pota in razporeditev številnih figur (tovrstne, po nazarskih vzorih nastale Križeve pote srečamo v večini naših cerkva). Tradicionalne kompozicijske rešitve s konkretno predstavljenimi protagonisti so nadomestili duhovno ugledani prizori. Namesto figuralne skupine je predstavljena samo figura trpečega Kristusa, Jude Iškarjota, Petra, velikega duhovnika, Pilata, matere Marije, Simona iz Cirene, Veronike, Jožefa iz Arimateje. Na te protagoniste in na bistveno v dogajanju so osredotočajo posamezne pesmi Jožeta Snoja, katerega je Jošt Snoj upodobil na zadnjem prizoru iz ciklusa: Nejevernemu Tomažu, proti kateremu se ozira pesnik, se je razodel Kristus, že povsem prežet z nebeško lučjo.

Snojeva risba z ogljem je močna in izrazita. S krepkimi potezami goste barve so naslikane tudi slikarske kompozicije pasijonskega ciklusa. Iz barvnega mraka slikarskega polja vznikajo svetlejši poudarki. Na povezavo s pesmimi opozarjajo rokopisni napisi (citati iz pesmi), ki nam pomagajo tudi pri poglobljanju v posamezne motive.

Osrednji motiv Snojevih upodobitev pasijonskih dogodkov ni pasijonska drama, trpljenje in smrt na križu, temveč Jezusovo vstajenje, ki ga Jože Snoj v pesmi »Veselo oznanilo« opisuje takole:

*Takrat na poti do Novega
Jeruzalema
angeli zarojijo iz zêmlje. Belo
in bleščeče na vse odvaljène kamne
posedèni
imajo z nami
polne roke dela. Tukaj ga ni! vzklikajo
vzneseno.
Vstal je, vi nejeverni. Aleluja!
Aleluja! - -*

*- - In kot da Te na svojih belih perutih
odnašajo od nas
za zmeraj.*

*Ti pa se medtem -
in kot da so zanálašč tako neobveščeni -
prikazuješ
usmiljenim in užaloščenim ženam, odetim
v črnino, in spokojno kramljaš z Marijo
Magdaleno.*

Svoj mir nam zapuščaš, svoj mir nam daš.

Blagor nam, v Tebi zapuščenim.

Jošt Snoj za Križev pot, ki ga je naslikal za župnijsko cerkev na Kalobju pri Šentjurju, meni, da bi ga »lahko razumeli kot Križev pot sočutja, sočutja kot poti ljubezni«. Tudi v tem primeru je Snoj uveljavljene motivne vzorce dopolnil z novimi elementi. Na vseh treh prizorih Jezusovega padca pod križem se pojavi okostje ali lobanja, ki »simbolizira Kristusovo sočutje do žrtve in rablja« in »predstavlja bratomorno ubijanje v svetovnem merilu in v slovenski zgodovini« (zgirbanka razstave J. Snoja *Križev pot po piranskih cerkvah*, Piran, april 2017). Soočanje s tragičnim in nesmiselnim žrtvovanjem pri ciklusu slik *Huda jama* s svetlobo osmišlja svetlobo, ki kljub smrti ponuja možnosti novega rojstva. »Umetnost je stvar VSTOPA v dušo. Prek lepote, skladnosti, harmonije, podobnosti, barve in melodije sporočilo

luči laže vstopi v dušo gledalca. Ta naj bi ponotranjil sporočilo, ki naj bi doseglo njegovo dno. Videl naj bi preobrazbo naslikanih oseb in vsega stvarstva ter laže zahrepenel po lastni spremembi. Se laže odločil za korak v življenju, ki ga bo vodil k luči. Tudi ko se bo zdrznil ob pogledu na tragičnost in zlo, bo to doživljanje, ker bo ovito v luč, vodilo k luči. Zahrepenel bo po miru.« (Jošt Snoj, »O slikah«, *Slike II dipinti*, Muzej krščanstva na Slovenskem, Stična 2015, str. 5)

Zgodbi slikarjevega likovnega razvoja od bolj temačno ubranih kompozicij in pastoznih barvnih nanosov do barvnega žarjenja in večje slikarske sproščenosti je bilo mogoče slediti na nekaterih Snojevih samostojnih razstavah v zadnjih letih (*Slike*, Muzej krščanstva na Slovenskem, Stična 2015; *Patmos – razodetje svetlobe*, razstava v cerkvi Device Marije v Bovcu, september 2016; *V temi je luč*, Spomeniškovarstveni center v Ljubljani; *V barvah*, Mestna galerija Šoštanj, november 2016).

Juda, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

Glavni motivni sklopi v slikarstvu Jošta Snoja so svetopisemska tematika, portret in krajina. Jošt Snaj je pri krajinskih upodobitvah, ki jih je začel slikati v zadnjih letih v okolici Ljubljane, ob Savi, v Istri idr., dojemljiv tudi za razpoloženski in dokumentarni vidik motivov. Značilni so manjši ali srednji formati slik. Virtuozno naslikane, čeprav navzven sproščeno nastale podobe, so prekrite s barvnimi nanosi, ki jih slikar suvereno nanaša na platno in zgošča v večplastno slikarsko tkivo. Jošt Snaj se trudi poudariti lepoto v naravi, vendar motiviko hkrati ponotranji. Krajina se spreminja v vizijo sveta onkraj vsakdanjega izkustva. V preobrazbi krajine je prisotna slutnja nečesa višjega, transcendentnega, nadzemeljskega.

Jošt Snaj je ključne vsebinske poudarke svojega slikarskega pristopa pojasnil z naslednjimi besedami: »Človeštvo živi v pričakovanju. To zaznamuje vso njegovo eksistenco; in če je umetnost prava, ima močno eshatološko razsežnost. Umetnik gleda stvarstvo, osebo, elemente ustvarjenega že preoblikovane, se pravi odete v lepoto, ki je še ni, ampak jo čuti. Vidi lepoto, ki bo prišla. Vidi tisto, kar bo ob koncu sveta, ko bo svet preoblikovan in bosta prišla novo nebo in nova zemlja. Sveti Pavel piše o porodnih krčih stvarstva, ki hrepeni po razodetju božjih sinov. Zaradi tega je umetnost preroška: gledalca navdihuje, ko prikaže svet v novi lepoti, novem sijaju, ki je večer sijaj. Razodeva tudi, kar se bo zgodilo s svetom, ko se bo Kristus prikazal v slavi. To lahko stori na ekspliciten ali pa tudi na zakrit način. Umetnost pokaže stvari v slutnji nebeškega Jeruzalema, kjer bo Bog vse v vsem.« (»Umetnost je služenje«, Družina, 14. september 2008)

Jošt Snaj zato lahko razume »pokrajino kot simbol«. Ciklus *Patmos* prikazuje poglede na otok v Egejskem morju, na katerega so iz Efeza pregnali Janeza Evangelista, ki je tu doživel razodetje in napisal zadnjo knjigo Svetega pisma Apokalipsa. Možnost, da se praspomin na davna, praslovanska ljudstva ohranja v naravnem prostoru, je botroval nastanku ciklusa *Venetske prapokrajine*. Jošt Snaj je na krajinske podobe začel slikati mavrico, ki je eden najbolj zgovornih simbolov in prinaša sporočilo o povezavi duhovnega in materialnega sveta (po vesoljnem potopu se prikaže mavrica kot znamenje božje zaveze z Noetom, Prva Mojzesova knjiga 9: 11). V krajinskem zavetju se lahko pojavi zarodek ali Božja roka (ciklus *Roka človeštva*).

Tudi pri kompozicijah, ki jih je Jošt Snaj oblikoval z nanašanjem lazurnih barvnih nanosov, so ohranjena harmonična razmerja med osrednjimi podobotvornimi dejavniki (barva, oblika, svetloba, prostor). Snojeve slikarske podobe so usmerjene k sožitju likovnih postopkov. Podobno velja za zahtevno slikanje krajinskih in drugih motivov z barvnimi nanosi, ki imajo skoraj reliefni značaj. Barvni impasto, katerega dinamiko krepijo vidni sledovi slikarjevega čopiča, poudarja v naravi prisotne dinamične procese. Tovrsten slikarski pogled na krajino je odkrila romantika, sodobni umetniki pa po njem posegajo zlasti takrat, kadar želijo opo-

zoriti na prisotnost sublimnega v naravi in tesno povezanost med človekom in naravnim okoljem. V barvni orkestraciji Snojevih kompozicij vselej odkrivamo notranje uravnoteženo slikarsko tkivo in ponotranjeno vizijo motivnega sveta. Slikar v krajinskem okolju poišče ustvarjalni impulz, nato pa občutke in motivne oblike predela v sebi in na sliki poustvari tudi ustrezno vsebinsko vzdušje. Zato Snojeve slike niso opisi, temveč osebni dialog z motivi.